

Sammendrag – JSUs spørreundersøkelse om kildetilgang og merknader på eksamen

Våren 2023 gjennomførte JSU en spørreundersøkelse med formål å kartlegge studentenes syn på dagens eksamensordning, nærmere bestemt kildetilgangen og merknadssystemet i Lovdata under eksamen. Undersøkelsen mottok 252 svar. Det var ingen begrensning i antall ganger hver respondent kunne svare på undersøkelsen. JSUs medlemmer har fått informasjon om at enkelte respondenter har besvart undersøkelsen flere ganger. Riktignok har det vært obligatorisk for studentene å svare både på de binære spørsmålene om hva de ønsker, og på fritekstspørsmålene der de bes begrunne sitt syn.

I redegjørelsen nedenfor gjengis kun de mest sentrale argumentene. Argumentenes holdbarhet vurderes imidlertid ikke.

Besvarelsen av undersøkelsen bærer preg av at kandidatene har hatt praktikumssjangeren i tankene. Det er imidlertid verdt å nevne at det finnes ulike eksamensoppgaver, som tester ulike ferdigheter hos kandidatene. Dette gjelder også innenfor de svært grovmaskede sjangrene «praktikum» og «teori». Utformingen av eksamenssituasjonen burde ta hensyn til at den skal fungere for alle de ulike oppgavetyperne.

En generell observasjon om studentenes syn på eksamen og sensurering:

Ut fra svarene i undersøkelsen, synes det å herske delte syn blant studentene om hvilke ferdigheter en praktikumsoppgave på eksamen tester dem i og hva som vektlegges i størst grad av sensorene. Eksempelvis er det flere studenter som argumenterer for økt kildetilgang og fortsatt fritekstmerknader ut ifra en bekymring for at de ikke klarer å identifisere alle de relevante rettskildene og bruke disse i besvarelsen på eksamen. For å unngå «pugging» ønsker derfor studentene enten en utvidelse av kildetilgangen eller en versjon av fritekstmerknader, under den forutsetning at dette skal sikre at de relevante kildene gjenfinnes på eksamensbordet. Forutsetningen for bekymringen synes å være at studentene får et (mer eller mindre) betydelig trekk hos sensor dersom kildene ikke anvendes. I fravær av retningslinjer for sensurering av eksamen, skaper dette uklarhet i hvor begrunnet frykten hos studentene er. Videre synes det å være underkommunisert til studentene i hvilken grad praktisk rettskildesøk er en ferdighet som testes på eksamen.

1. Hvilke kilder burde være tilgjengelig på eksamen?

Tallmessig oversikt (prosentvis oppslutning om de enkelte standpunkt):

Kildetilgangen utvides til å omfatte litteratur og/eller andre kilder	36,1 %
Kildetilgangen slik den er i dag opprettholdes (dagens ordning)	59,5 %
Kildetilgangen reduseres til å kun omfatte lovtekst og rettspraksis (tidligere ordning)	4,4 %

Det tallmessige grunnlaget fra undersøkelsen viser at et klart flertall av respondentene ønsker enten en opprettholdelse eller utvidelse. Et fåtall av respondentene kommenterer uttrykkelig hvilke typer av litteratur som skal tillates. Av dem som kommenterer på dette synes det å være et ønske om å både inkludere innførings- og hovedlitteratur. Av de som ønsker en utvidelse av kildetilgangen er det delte meninger om utvidelsen, i tillegg til litteratur, også bør omfatte tilgang på lovkommentarer fra Karnov eller liknende.

Oversikt over de vanligste argumentene:

Argumenter for både å opprettholde dagens tilgang til forarbeider:

- Eksamenssituasjonen burde være så virkelighetsnær som mulig. Som ferdigutdannede jurister må alle sentrale rettskilder brukes uansett. Kandidatene burde trenes i å skille ut det som er nødvendig fra det som er unødvendig, og ta selvstendig stilling til rettskilder i praksis.
- Forarbeider er en autoritativ rettskilde. Kandidatene burde derfor få trening i å orientere seg i og anvende forarbeider på eksamen.
- Eksamen burde ikke være en test i «pugging» av sentrale rettskilder. Med forarbeider tilgjengelig blir det ikke behov for å pugge sentrale uttalelser i forarbeidene.
- Dersom fritekstmerknader forblir tillatt, kan kandidatene uansett kopiere inn de sentrale uttalelsene i disse.
- Hensynet til forutsigbarhet tilsier at dagens eksamenssituasjon videreføres i uendret form.

Argumenter for både å utvide kildetilgangen til også å omfatte litteratur:

- Eksamenssituasjonen burde være så virkelighetsnær som mulig. Som ferdigutdannede jurister må alle sentrale rettskilder brukes uansett. Kandidatene burde trenes i å skille ut det som er nødvendig fra det som er unødvendig, og ta selvstendig stilling til rettskilder i praksis. Litteratur er en sentral kilde for å foreta rettskildesøk.
- Dersom fritekstmerknader forblir tillatt, kan kandidatene uansett kopiere inn de sentrale uttalelsene i disse. Ved tilgang på litteratur vil behovet for å skrive lange merknader i Lovdata reduseres.
- Eksamen burde ikke være en test i «pugging» av sentrale rettskilder.

Argumenter for både å utvide kildetilgangen til også å omfatte lovkommentarer, som Karnov-lovkommentarer e.l.:

- Eksamenssituasjonen burde være så virkelighetsnær som mulig. Som ferdigutdannede jurister må alle sentrale rettskilder brukes uansett. Kandidatene burde trenes i å skille ut det som er nødvendig fra det som er unødvendig, og ta selvstendig stilling til rettskilder i praksis. Lovkommentarer er en sentral kilde for å foreta rettskildesøk.
- Dersom fritekstmerknader forblir tillatt, kan kandidatene uansett kopiere inn de sentrale uttalelsene i disse. Ved tilgang på lovkommentarer vil behovet for å skrive lange merknader i Lovdata reduseres.
- Eksamen burde ikke være en test i «pugging» av sentrale rettskilder.

Innvendinger, argumenter for reduksjon:

- Å inkludere flere kilder kan gjøre at hvilke krav sensorene stiller til besvarelsene endres. Skal kandidatene bedømmes strengere fordi de i teorien har alle kilder tilgjengelig, til tross for at eksamen besvares under tidspress?
- Besvarelsene kan bli mer abstrakte ved tilgang på flere kilder, noe det synes som at enkelte sensorer har reagert på at har vært en uheldig utvikling i nyere tid.
- Kildetilgangen kan gjøre at kandidatene «går seg vill» i kildene, istedenfor å besvare oppgavens spørsmål.
- Kandidatene burde ikke bare testes i å finne frem til de sentrale kildene, men i større grad trene i å resonnerer seg frem til «riktig» svar.
- Ved stadig utvidelse av kildetilgangen, blir det vanskeligere å kreve kandidatens paratkunnskap (materielle kunnskap).
- Lovens ordlyd, formål og reelle hensyn står ikke lenger like sentralt i studentenes argumentasjon når kildetilfanget øker.

2. Burde dagens system med fritekstmerknader i Lovdata under eksamen utvikles, opprettholdes eller endres?

Tallmessig oversikt (prosentvis oppslutning om de enkelte standpunkt):

Prinsipalt ingen fritekstmerknader (kun henvisningsmerknader), subsidiært fritekstmerknader med nåværende tegnbegrensning.	11,1%
Prinsipalt ingen fritekstmerknader (kun henvisningsmerknader), subsidiært fritekstmerknader uten tegnbegrensning.	2,8 %
Prinsipalt fritekstmerknader med tegnbegrensning, subsidiært ingen fritekstmerknader (kun henvisningsmerkander)	4,8 %
Prinsipalt fritekstmerknader med tegnbegrensning, subsidiært fritekstmerknader uten tegnbegrensning.	34,9 %
Prinsipalt fritekstmerknader uten tegnbegrensning, subsidiært ingen fritekstmerknader (kun henvisningsmerknader).	1,2 %
Prinsipalt fritekstmerknader uten tegnbegrensning, subsidiært fritekstmerknader med någjeldende tegnbegrensning.	45,2 %

Det tallmessige grunnlaget fra undersøkelsen viser at et flertall av respondentene ønsket fritekstmerknader, enten med eller uten tegnbegrensning (86,1 %). Flertallet av denne gruppen ønsker at dagens tegnbegrensning oppheves.

Oversikt over de vanligste argumentene:

Argumenter for fritekstmerknader, enten med eller uten tegnbegrensning:

- Eksamenssituasjonen burde være så virkelighetsnær som mulig.
- Merknadene kan brukes i fremtidige arbeidssituasjoner, noe som er positivt.
- Å bruke tid på å lage merknader er en god studieteknikk. Studentene arbeider tett på rettskildene, ved å oppsummere og strukturere disse. Her får de også trening i å skille kildene som er nødvendige å ha med fra de som er unødvendige.
- Med fritekstmerknader blir kandidatene belønnet for å arbeide jevnt og godt over hele semesteret.
- Kandidatene kan fokusere mer på metode og helheten i emnet, heller enn å pugge detaljkunnskap som vilkår, vurderingstemaer, dommer og momenter.

Fritekstmerknader lærer deg uansett ikke det mest sentrale på studiet: å identifisere retts spørsmål og argumentere overbevisende for eller mot hvorvidt faktum faller inn under regelen eller ikke.

- Problemet med maler og liknende kan avhjelpest gjennom at oppgaveutvalget utformer eksamensoppgaver som i større grad legger opp til selvstendig refleksjon, heller enn å teste om studentene har fått med seg hvordan teorien foreslår at konkrete spørsmål skal løses. Større variasjon i valg av sjangeren på eksamensoppgavene kan bidra til at behovet for ferdigskrevne maler reduseres..
- På denne måten vil også sensorene lettere kunne identifisere hvem som klipper og limer, og hvem som produserer egne refleksjoner. For sistnevnte kan dette være en god måte å skille seg ut positivt.
- Problemet med abstrakte eksamensbesvarelser kan avhjelpest ved å gi bedre opplæring i rettslig argumentasjon og skrivetrening.
- Hensynet til forutsigbarhet tilsier at dagens eksamensform burde videreføres. Ved en ny endring vil studentene nok en gang legge om studieteknikken og innarbeidelser i Lovdata (særlig til ulempe for de som tar opp emner).
- I sensorveiledningene henvises det stadig vekk til juridisk teori. Uten mulighet til å notere fra teorien er det vanskelig å oppnå full uttelling på eksamen.
- Alternativet, å gjeninnføre henvisningsmerknader, medfører bare at studentene bruker tid på å finne opp enda mer kompliserte systemer for å strukturere rettskildene.

Innvendinger, argumenter for henvisningsmerknader:

- Med fritekstmerknader vil kandidatene kunne skrive ferdige tolkninger eller «maler». Disse kan kopieres og limes inn i eksamensbesvarelsen. Dette leder til mer abstrakte besvarelser. Videre blir eksamensbesvarelsen i mindre grad blir et resultat av det du klarer å produsere på eksamensbordet, hvor alle kandidatene testes på like vilkår.
- Det blir vanskeligere å oppdage manglende materiell kunnskap ved at kandidatene kan forhåndskrive tolkninger/«maler».
- Kandidatene burde ikke bare testes i å finne frem til de sentrale kildene, men i større grad trene i å resonnerer seg frem til «riktig» svar.
- Fritekstmerknader fører med seg et overdrevent fokus på å skrive merknader, noe som fører til dårligere lærling. Syntetisering og sammendrag av rettskilder er ikke en god måte å lære seg emnet eller beherske juridisk metode.

- Dersom kildetilgangen ikke utvides, er det urettferdig om man skal være heldig og ha skrevet inn ferdige tolkninger og teoretiske redegjørelser i merknader som er relevante for eksamensoppgaven.
- Fritekstmerknader forsterker problemet med fokus på (teoretisk) juss, istedenfor konkret rettsanvendelse. Studentene bruker mye tid på å skrive tolkninger. Dette går på bekostning av å opparbeide en grunnleggende forståelse for faget.

Argumenter for fritekstmerknader uten tegnbegrensning:

- Eksamenssituasjonen burde være så virkelighetsnær som mulig. Det er ingen tegnbegrensning på fritekstmerknader i arbeidslivet.
- Dagens tegnbegrensning kan lett omgås ved å lage flere merknader, enten i lovtekst, forarbeider eller annen rettskilde. Dersom studentene ønsker å merknadene i lovteksten, og denne overskrider tegnbegrensningen totalt sett, medfører dette at studentene må lage flere merknader lagvis, over hverandre. Dette er knotete og unødvendig.

Innvendinger, videreføring av fritekstmerknader med tegnbegrensning:

- Tegnbegrensning kan motvirke at studentene bruker mye tid på å skrive unødvendig lange merknader, som ofte kun er sammenfatninger av litteratur, lovkommentarer m.v.
- Tegnbegrensning kan motvirke at studentene skriver ferdigskrevne tolkninger eller «maler».